

הקדמה

מצורפת בזה הסקירה על מערכת הבנקאות לשנת 2005, שנכתבה ביחידת המחקר של הפיקוח על הבנקים. הסקירה מצביעה על המשך העלייה בחוסנה של המערכת הבנקאית הישראלית, כפי שהתבטא בגידול רווחיות הבנקים, ירידה בסיכונים שהם חשופים להם ושיפור בהלימות הונם. מגמה זו נמשכת עד כה גם בשנת 2006. זאת על אף המלחמה בלבנון והשלכותיה, אשר במהלכה שמרה מערכת הבנקאות על רמה הולמת של שירות בנקאי ללקוחות גם באזורים שנפגעו.

במבנה המערכת, בפעילותה ובבעלות על הגופים בה התחוללו בתקופה הנסקרת ואחריה שינויים חשובים: הוחל ביישום המלצות ועדת בכר להפרדת קופות הגמל וקרנות הנאמנות מהבנקים – מהלך שנועד להגביר את התחרות במערכת הפיננסית ואת האיום התחרותי על מערכת הבנקאות מצד שוק ההון; תהליך הפרטת הבנקים הושלם למעשה, עם מכירת החזקות המדינה ב"בנק דיסקונט", ולאחרונה גם ב"בנק לאומי" (שהרוכשים אותו נבדקים כעת בידי בנק ישראל לצורך מתן היתר השליטה); נשלם תהליך סגירתם או מיזוגם של בנקים זעירים, שתרומתם לתחרות הייתה אפסית, ואילו הסיכון לכספי המפקידים בהם היה גבוה.

בסוף שנת 2005 נכנסה לתוקף הוראה שנועדה להסדיר, לפשט ולהוזיל את התהליך של מעבר לקוחות מבנק לבנק. הוראה זו נועדה לעודד את התחרות בתחום הקמעוני בבנקאות, שבו התחרות עדיין מועטת מדי, ולצייד את הלקוחות בכלים לשאת ולתת עם הבנקים על התנאים המוצעים להם. כך גם לגבי ההוראה שהסדירה היבטים שונים של הפעילות בכרטיסי אשראי - ובעיקר הגברת השקיפות ללקוח. כמו כן סוכם עם הבנקים הסדר מיוחד בתחום העמלות על ניהול חשבונות העו"ש של משקי הבית ("עסקת החבילה"). הסדר זה הביא לביטול העמלות הכפולות - דמי רישום פעולה ("שורה") ודמי ניהול קבועים - והוא מאפשר ללקוחות לבחור מסלולי עמלות המתאימים לדפוסים של ניהול חשבונם. מהלכים אלה (ואחרים) נועדו להגביר את התחרות ולאפשר גם ללקוחות קטנים צרכנות נבונה בפעילותם הבנקאית.

ביוני 2006 פרסמה הוועדה הבין-לאומית לפיקוח על בנקים ("ועדת באזל") נוסח סופי של המלצותיה באשר לאופן מדידת הון והקצאתו בגין סיכונים אשראי, סיכונים תפעוליים וסיכונים שוק. הכללים מאפשרים אימוץ "גישות סטנדרטיות" או "גישות מתקדמות" בניהול הסיכונים והקצאת ההון. מערכת הבנקאות והפיקוח על הבנקים בישראל יאמצו את עקרונות "באזל II" בדרך שתביא לשדרוג של ניהול הסיכונים והבקורות בבנקים. הבנקאות הישראלית צפויה לאמץ גישה

מתקדמת יחסית בתחום סיכוני האשראי - גישת הדירוגים הפנימיים הבסיסית (FIRB) וגישה סטנדרטית בתחום הסיכון התפעולי. גישת הדירוגים הפנימיים באשראי תאפשר שיפור מהותי בניהול סיכון האשראי, בעקבות הטמעת מערכות מתקדמות של דירוג אשראי. בתחום הסיכון התפעולי עדיין אין זה מעשי ליישם בישראל גישה מתקדמת (גישת AMA) - אולם במסגרת התשתיות הנדרשות ליישום עקרונות "באזל II" בתחום זה נכללות גם בגישה הסטנדרטית דרישות לשיפור מהותי הן של ניהול הסיכון התפעולי והן של מערכות הבקרה על כל היבטיהן.

יישום כללי "באזל II" בישראל הלכה למעשה יתאחר מעט ביחס למדינות שיישמו זאת ראשונות – עד לשנים 2009-2010; פרק הזמן הנוסף נדרש כדי לאפשר לבנקים להשלים את בניית תשתיות הניהול, מערכות דירוג האשראי, הבקורות הפנימיות וכן את מערכות המיכון הנדרשות להטמעת הכללים החדשים להקצאת ההון. דחיית היישום תאפשר לפיקוח על הבנקים להשלים את מכלול הנחיותיו בנושא בהתבסס על ניסיוןן של המדינות המובילות בעולם בתחום זה.

במסגרת זו פרסם הפיקוח על הבנקים טיוטות של קווים מנחים - למערכות דירוג אשראי, לבקרה פנימית מתקדמת בתאגידי הבנקאיים ולניהול ובקרה של סיכוני תפעול - וזאת במקביל לדרישה לאמץ את הכללים האמריקניים לבקרה על הדוחות הכספיים (SOX 404). כמו כן אנו שוקדים בימים אלה על הוראה המגדירה את דרישות הפיקוח להקצאת ההון לפי כללי "באזל II".

הפיקוח על הבנקים רואה חשיבות רבה בשיפור הלימות ההון מעבר למינימום הנדרש בהוראותיו (9% מאז מארס 1999), כפי שהבנקים אכן עשו בשנים האחרונות. חשוב לעשות כן במיוחד בתקופות של גיאות במחזור העסקים (צמיחה חיובית), כמו התקופה הנוכחית, כחלק מההיערכות לעתות של שפל בפעילות המשקית. גישה זו תהיה תקפה אף יותר לאחר יישום הכללים החדשים של "באזל II", שהם רגישים יותר למחזורי העסקים. עד לתחילת היישום של כללי "באזל II" על הבנקים להיערך ולהתאים את היקף ההון שהם יידרשו להחזיק על פי הכללים החדשים לפרופיל הסיכונים של כל בנק.

לאחרונה יושמה ההוראה להסדרת החריגות ממסגרות האשראי ("אוברדראפט"). החריגות המתמשכות והעמוקות ממסגרות האשראי היא תופעה ייחודית לישראל. הדבר יצר אי-וודאות אצל הלקוחות באשר להיקף ולמחיר של האשראי שהבנק יעמיד לרשותם, פגע בניהול הסיכונים ובתמחורם בבנקים, וכן שיבש את הזיהוי של לקוחות שחריגתם מבטאת בעיה כלכלית. קביעת מסגרות האשראי ומחיריהן בתהליך ההיערכות ליישום הוראה זו תרמה לשיפור ההערכה והניהול של סיכון הלקוח הקמעוני בחלק מהבנקים. יישום

ההוראה לראשונה (בשנת 2006) הביא לירידה חדה של היקף החריגות ממסגרות האשראי, תוך ירידה קלה בלבד של סך האשראי בחשבונות העו"ש, וזאת למרות גידול רב של היצע המסגרות שהבנקים מעמידים לרשות הלקוחות. בה בעת גדל האשראי לזמן קצוב, שעלותו ללקוחות נמוכה מעלות האשראי בעו"ש. בחירה נכונה של תמהיל האשראי וניצול נכון של מסגרת האשראי בעו"ש עשויים לא רק להוזיל ללקוח את פעילותו הבנקאית, אלא גם לסייע לו להסדיר את מכלול הניהול של הוצאותיו והכנסותיו. כך כל התפתחות בעייתית בתזרים זה תקדים ותצוף, והטיפול בה ימנע מהלקוח (ומהבנק) הסתבכות פיננסית קשה יותר.

יואב להמן

ד"ר יואב להמן

המפקח על הבנקים

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים ב-2005 ובבחינה ארוכת טווח

בשנת 2005 נמשך השיפור בביצועיה ובחוסנה של מערכת הבנקאות הישראלית. השיפור התבטא בהמשך העלייה של התשואה להון, שהגיעה השנה לרמה הגבוהה ביותר מאז 1989, לצד המשך מגמת הירידה בהיקף הסיכונים, בעיקר סיכוני האשראי, שמערכת הבנקאות חשופה להם (אף שאלה עדיין גבוהים).

גורמי הרקע שתרמו לשיפור ברווחיות מערכת הבנקאות ולהתרחבות פעילותה הם, ככל הנראה, מגמת השיפור בפעילות הכלכלית בארץ ובעולם בשלוש השנים האחרונות, וכן התרחבות הפעילות בשוק ההון. על רקע השיפור ברווחיות והירידה בסיכון, חשוב להדגיש את העלייה בהלימות ההון – אולם למרות העלייה, הלימות ההון העודפת (מעל לרמה המינימלית הנדרשת) במערכת הבנקאות הישראלית עדיין נמוכה יחסית למדינות רבות.

הרכיבים המרכזיים בעליית רווחיותה של מערכת הבנקאות ב-2005 היו עלייה של רווחי המימון וירידה בהפרשות לחובות מסופקים. מכירות של חברות בנות וחברות מוחזקות תרמו אף הן השנה לעלייה ברווחי הקבוצות הבנקאיות, והן צפויות להתעצם בשנת 2006; זאת לנוכח רווחים חד-פעמיים שהבנקים ירשמו בגין מכירת החזקותיהם בחברות ניהול קופות גמל ובחברות לניהול קרנות נאמנות, במסגרת יישום המלצות "ועדת בכר". במקביל יתאפשר לבנקים בעתיד לפעול בתחום הייעוץ הפנסיוני ובתחום ביטוחי החיים, והדבר צפוי אף הוא להגדיל את הכנסותיהם המימוניות והתפעוליות. התוצאות העסקיות למחצית הראשונה של 2006 מצביעות על שיפור בביצועי הבנקים, שהתבטא בהמשך עליית הרווחיות ובירידת הסיכונים הבנקאיים.

בשנת 2005 הסתיים תהליך (שהחל מאמצע שנות התשעים) של העברת השליטה בשני הבנקים המסחריים האחרונים שנותרו בבעלות המדינה – קבוצת "דיסקונט" וקבוצת "לאומי" – לידי גופים פרטיים שרכשו את מניות השליטה בהם. בשנת 2006 כל הבנקים המסחריים במערכת הבנקאות הישראלית נמצאים בבעלות פרטית.

השנה נמשכה ירידת הדומיננטיות של המערכת הבנקאית בתחום התיווך הפיננסי, עקב התגברות האיום התחרותי מצד מתווכים פיננסיים חוץ-בנקאיים, תהליך שהחל בשנת 2003. לתהליך זה תרמה גם התרחבות הפעילות המשקית, שבאה לידי ביטוי בגידול הביקוש לצורכי מימון, הן מצד המגזר העסקי והן מצד המגזר הקמעוני. אולם בניגוד למגזר העסקי, שמרבית גיוסי ההון שלו התבצעו בשוק ההון על ידי הנפקת אג"ח חברות, למגזר הקמעוני אין עדיין חלופה ראויה לאשראי הבנקאי.

גורם נוסף לירידת הדומיננטיות של הבנקים בשוק האשראי היה מדיניותם שלא להרחיב את האשראי הבנקאי (קיצוב אשראי); זאת על רקע ניסיונם המר מהעבר, כשהם הרחיבו את האשראי בשעה שהמשק היה שרוי בקיפאון.

מאחר שהבנקים מפעילים על המגזר הקמעוני "כוח שוק" רב יותר מאשר על המגזר העסקי, הגברת האיום התחרותי על האשראי למגזר העסקי הניעה אותם להרחיב את האשראי למשקי הבית.

עליית הרווחים והרווחיות של הבנקים, לצד ירידה מסוימת בסיכונים הבנקאיים, השתקפו בשיפור התשואה המותאמת לסיכון (*RAROC*) בכל אחת מחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. השיפור בביצועי מערכת הבנקאות מצא ביטוי גם בציפיות המשקיעים לגבי מניות הבנקים, כפי שהשתקף בעלייה חדה של היחס בין ערך השוק של מניות כל הבנקים שמניותיהם נסחרות בבורסה לניירות ערך בתל אביב לערכן בספרים (*MV/BV*).

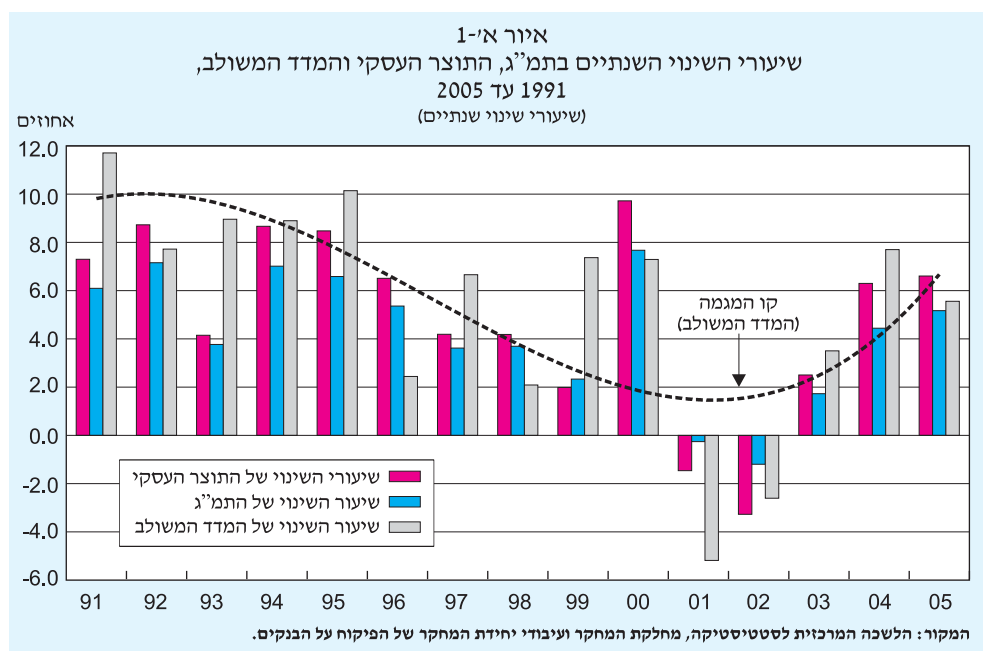
בסופו של דבר התבטא השיפור בביצועי הבנקים בשיפור נוסף במדד החוסן של המערכת השנה, וזאת בהמשך לשיפור בשנתיים הקודמות – מאז החל המשק להיחלץ מהשפל ששרר בו בשנים 2001 ו-2002.

חלק א': ההתפתחויות בפעילות מערכת הבנקאות בישראל

1. רקע כללי – ההתפתחויות המקרו-כלכליות

בשנת 2005 נמשכה מגמת הצמיחה של המשק, שהחלה עוד בשנת 2003. השנה התבטא הדבר בעלייתם של התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) והתוצר העסקי בשיעורים של 5.2% ו-6.6%, בהתאמה, ובעלייה של 5.6% במדד המשולב (איור א'-1).

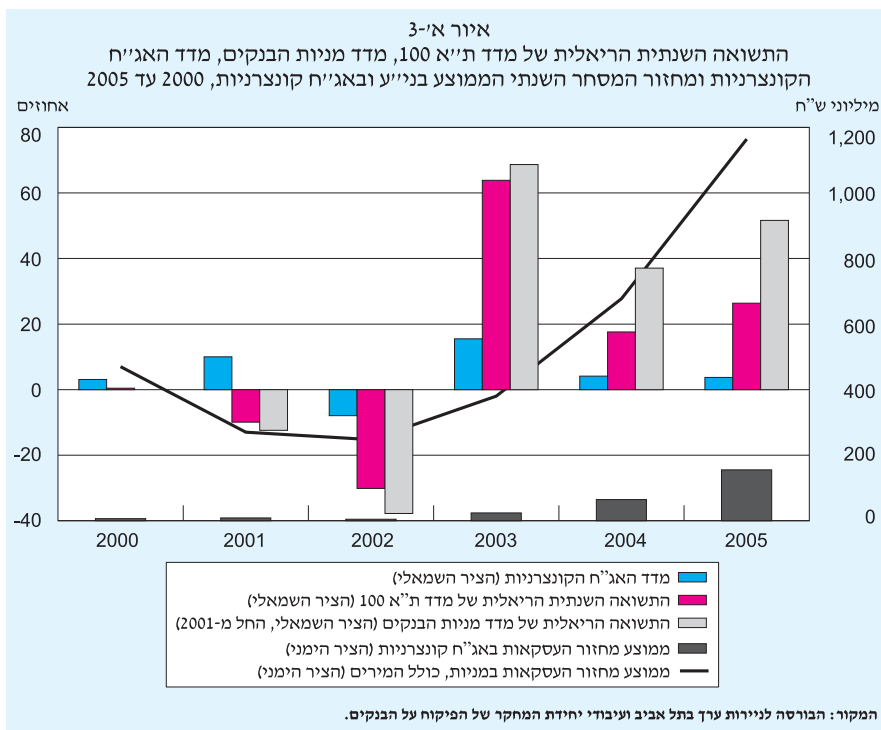
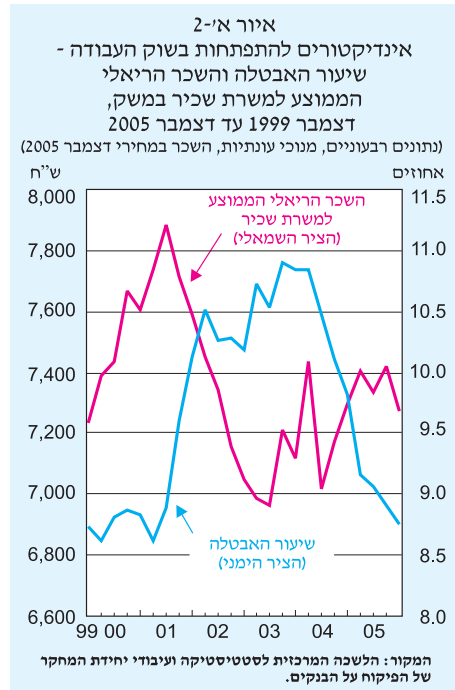
הצמיחה במשק השנה הקיפה את מרבית הענפים, כאשר שיעורי הצמיחה הגבוהים מצאו ביטוי גם בשוק העבודה: שיעור האבטלה הממוצע עמד בשנת 2005 על כ-9.0%, לעומת 10.4% בממוצע ב-2004, והשכר הריאלי הממוצע למשרת שכיר גדל ב-1.8% (איור א'-2).

השיפור בסביבה הכלכלית שבה פועלת המערכת הבנקאית בישראל לווה בגיאות בשוק ההון. בסיכום שנתי עלו מדדי המניות המובילים – מדד ת"א-25, מדד ת"א-100 ומדד המניות הכללי – בשיעורים של כ-25%-30%, ובלטת עלייה במניות הבנקים המסחריים (כ-52%; איור א'-3).

מחזורי המסחר במניות עמדו על ממוצע של מיליארד ש"ח ליום מסחר – ההיקף הגבוה ביותר בעשור האחרון. נתון זה מבטא את התפתחותו של שוק ההון, וכן את רמת נזילותו (איור א'–4). התפתחות זו הושפעה גם מגידול המעורבות של המשקיעים הזרים¹ והגופים המוסדיים (קרנות הפנסיה, קופות הגמל וחברות הביטוח) בשוק ההון.

גם המסחר היומי באג"ח ממשלתיות, במק"ם ובאג"ח של החברות הציבוריות התרחב במידה ניכרת (בכ–30% לעומת שנת 2004) והסתכם בממוצע יומי בכ–1.3 מיליארדי ש"ח. בלט מאוד המסחר הער באג"ח החברות (הקונצרניות) הציבוריות, שהסתכם בממוצע בכ–220 מיליוני ש"ח ליום (עלייה של 300% בהשוואה לשנת 2004) – גידול המוסבר, בין היתר, בהיקף ההנפקות הגדול של אג"ח מסוג זה.

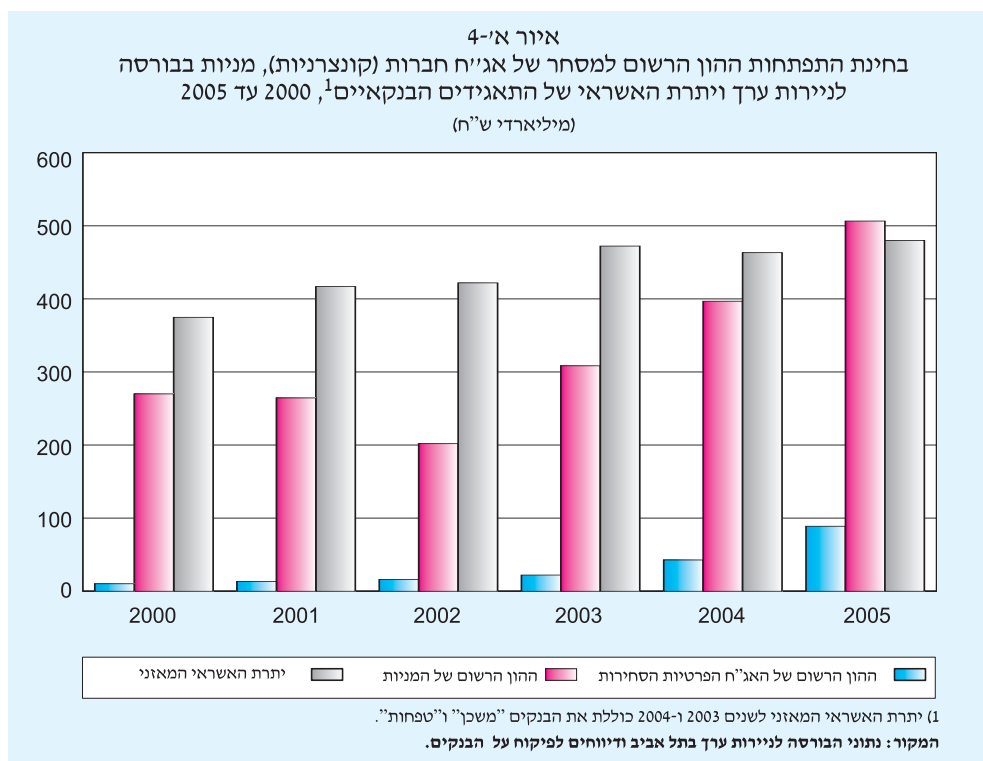

¹ סך ההשקעות של משקיעים זרים פיננסיים בשוק ההון עמד בסוף 2005 על כ-2 מיליארדי דולרים.

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים

התפתחויות אלו של המסחר וגיוס ההון באג"ח חברות בשוק המשני ובשוק הראשוני משקפות את צמיחתו המהירה של שוק תחליפי האשראי הבנקאי.

ההתפתחויות החיוביות בשוק ההון פעלו בעקיפין לשיפור הכנסות הבנקים – הן ההכנסות התפעוליות (גידול של כ-20% בהכנסות מפעילות בשוק ההון; ראה לוח א'-14) והן הרווחים המימוניים, משיערוך תיק ני"ע שברשותם (ראה לוח א'-12).

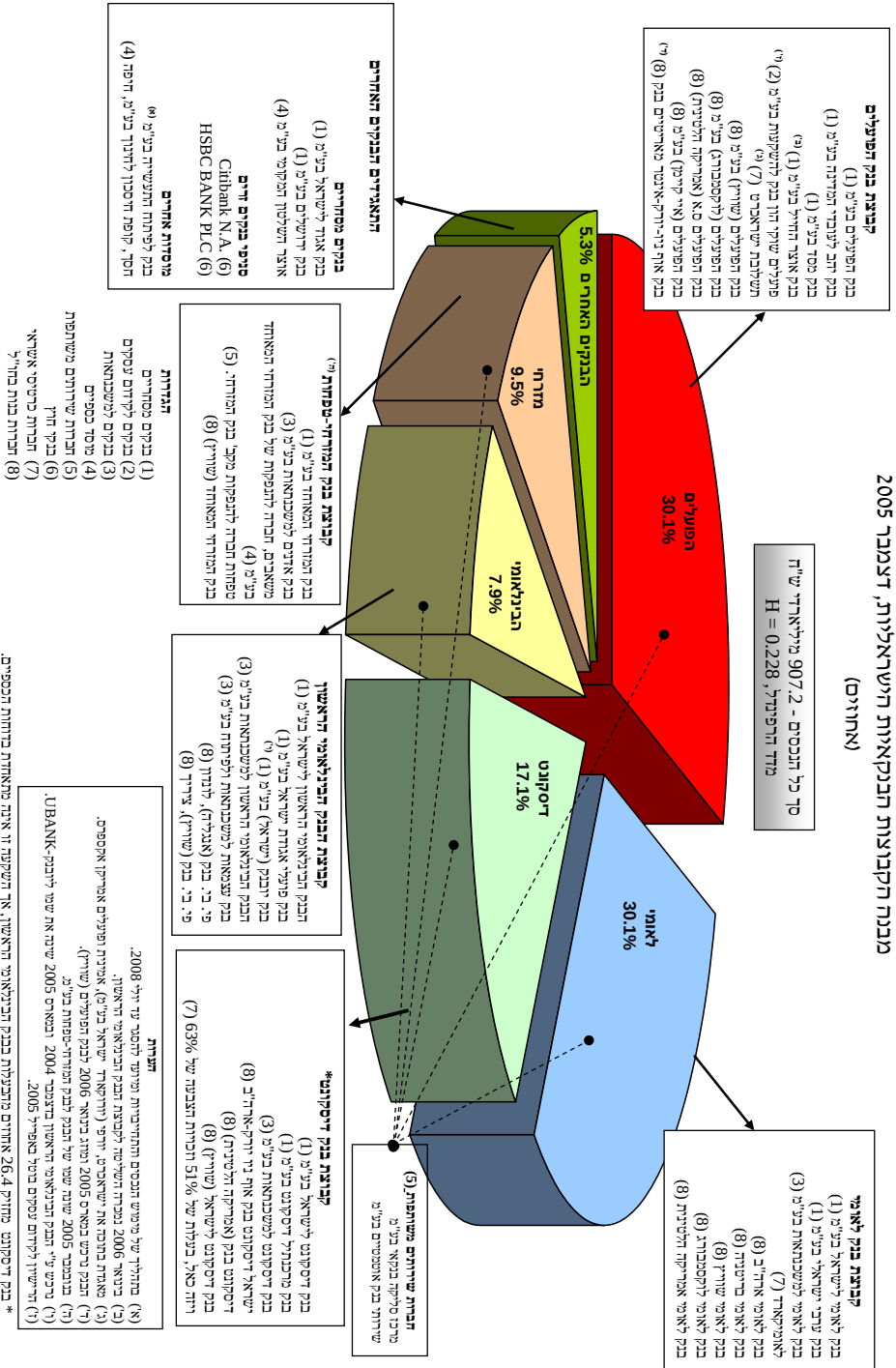
2. פעילות הקבוצות הבנקאיות

א. מבוא

מערכת הבנקאות הישראלית מורכבת מחמש קבוצות בנקאיות גדולות, משני בנקים עצמאיים ושני סניפים של בנקים זרים (איור א'-5 ולוח א'-1). נוסף על פעילות התיווך הבנקאי הקלאסי, המתמקדת בתחום הבנקאות המסחרית (לצד פעילות במשכנתאות, שרובה מתנהלת כיום בבנקים המסחריים), עוסקים התאגידים הבנקאיים הגדולים,

אור-א-5

מבנה הקבוצות הבנקאיות הישראליות, דצמבר 2005
(אחוזים)

לוח א' 1
מבנה מערכת הבקאות בישראל

נחמנים עיקר"ם מהדורות הכפ"ם של המוסדות הבנקאיים, דצמבר 2005

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים

[illegible]

בנק איגור
בנק לפיתוח התעשייה⁹
בנק ראשונים
בנק אוצר השקעות

	שיעור הפיקודנות מסך פיקודנות במערכת	סך פיקודנות האצבור	שיעור האשראי מסך המערכת	יתרת האשראי לאצבור ¹	תנכסים מסך המערכת	סך תנכסים	מספר המניפים
(אותרים)	(מיליארדי ש"ח)	(אותרים)	(מיליארדי ש"ח)	(אותרים)	(מיליארדי ש"ח)		
3.0	21.9	2.7	16.1	2.8	25.7	31	גנגק איגוד
0.0	0.2	1.3	7.7	1.0	8.7	1	גנגק לפיתוח התעשייה ⁹
0.9	6.4	1.3	7.7	0.8	7.7	17	גנגק ירושלים
0.4	2.9	0.5	3.0	0.4	3.7	1	גנגק אוצר השליטון המקומי
0.6	4.4	0.6	3.3	0.7	6.2	2	גנגקים זרים
	2.2		1.8		3.7	1	Citibank
	2.2		1.5		2.5	1	HSBC
100.0	734.7	100.0	592.0	100.0	911.1	1,025	סה"כ

2) בתוך הקבוצה נכללות בנוסף: חברות בנות במקאיות בארץ: בנק פועלים שוקי הון (רישינו בוטל באפריל 2005).

בדרך המוכוּנה נכללות בנוסף: הוצרת בנות בנקאיות בח"ל; בנק לאומי ארה"ב, בנק לאומי לישראל שווייץ, בנק לאומי לישראל צרפת, (במאס 2004 החזיר הבנק את רישיונו לשלטונות, הפסיד כמעל כמחצית מה פונדסת דשם בנק לאומי צרפת ס.א. המושפכת לגבות את החובות שנתותר).

(4) בינואר 2006 נמכרה השליטה בבנק לקבוצת הבנק הבינלאומי הראשון.

(6) בתוך הקבוצה נכללות בנוסף: חברות בנות בנקאות בחו"ל; בנק המזרחי המאוחד (שווייץ). שמו של "בנק המזרחי המאוחד" שונה ב- 11/2005 ל"בנק מזרחי-שפחות בע"מ".

7) בתוך הקבוצה נכללות בנוסף: חברות בנות בקואיט בח"ל: פ.ב.ב. בנק (אנגליה) – לונדון ופ.ב.ב. בנק (שווייץ) – ציריך.

9) הבנק מייצע להיסגר ב-31 ביולי 2008.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

באמצעות חברות בנות, בתחומים נוספים המשלימים את פעילותם בתחום הבנקאות המסחרית, ובכך מתאפשר להם למעשה לעסוק בבנקאות אוניברסלית. עם השירותים הבנקאיים והפיננסיים שמספקת מערכת הבנקאות נמנים פעולות בכרטיסי אשראי², בנקאות בחו"ל (באמצעות חברות בנות וסניפים) ובעלות (עקיפה וישירה) על חברות הפעילות בשוק ההון שעוסקות בייעוץ ומסחר בניירות ערך ובנכסים פיננסיים, בניהול תיקים עבור לקוחות, בחיתום ובהנפקות.

כמו כן מחזיקים הבנקים בחברות ריאליות ובחברות ביטוח באמצעות מניות (בשיעורי החזקה מוגבלים וללא יכולת ניהול בהן), וזאת בעיקר לשם גיוון מרכזי הרווח של הקבוצה הבנקאית. הפעילויות שתוארו לעיל מאפשרות לקבוצות הבנקאיות לנצל יתרונות-לגודל ולמיגוון וכן להיטיב לפזר את הסיכונים יותר מאשר בנקים קטנים עצמאיים.

עד לשנה הנסקרת ריכוז הבנקים – באמצעות חברות בנות בנקאיות – את רוב הניהול של תעשיית קרנות נאמנות, וכן ניהול את רוב החיסכון לטווח ארוך באמצעות ניהול מוסדות הגמל. שנת 2005 הייתה שנת מפנה בפעילות האוניברסלית הבנקאית: זו הצטמצמה בעקבות יישום המלצות "ועדת בכר", שקיבלו ביטוי בחקיקה³. בעתיד הנראה לעין יתמקדו הבנקים בייעוץ פיננסי פנסיוני ובחיתום; זאת, כמובן, לצד פעילות תיווך בנקאית קלאסית, שגם בה מתעצמת (בשנים האחרונות) התחרות מצד מתווכים פיננסיים חוץ-בנקאיים על הספקת אשראי לציבור.

ב. ההתפתחויות העיקריות בפעילות המאזנית בקבוצות הבנקאיות

סך המאזן של חמש הקבוצות הבנקאיות גדל השנה בשיעור של 5.7% לעומת 2004 ועמד על כ-859.2 מיליארדי ש"ח (לוח א'-2). הסעיפים הבולטים במאזן המאוחד של חמש הקבוצות הבנקאיות שבהם נרשמו שינויים בצד המקורות היו: ההתחייבויות ההוניות – איגרות חוב וכתבי התחייבויות נדחים – שגדלו בכ-29.1% (והסתכמו בסוף שנת 2005 בכ-51.6 מיליארדי ש"ח לעומת 39.9 מיליארדים בסוף 2004), ופיקדונות הציבור, שגדלו בכ-4.9% (והסתכמו בסוף שנת 2005 בכ-698.9 מיליארדי ש"ח לעומת 666.4 מיליארדים בסוף 2004).

בצד הנכסים עיקר השינוי היה במזומנים ובפיקדונות בבנקים, שגדלו בסך חמש הקבוצות הבנקאיות ב-15.6%, בניירות ערך, שגדלו ב-9.4% (איור א'-6 ולוח א'-2).

היקף האשראי לציבור (המאזני, להוציא פריטים שאינם כספיים) של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדל בשנת 2005 ב-3.3% ועמד על 553.8 מיליארדי ש"ח (לוח א'-3). עלייה זו באה לאחר יציבות בהיקף האשראי אשתקד וירידות בשנים 2002 ו-2003, בשיעורים של 0.3% ו-1.2%, בהתאמה.

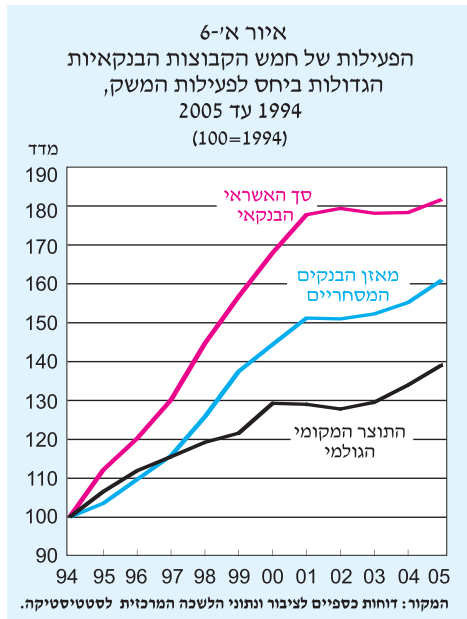
² אף כי הבעלות מוגבלת ל-20% מהון התאגיד הבנקאי ול-20% מאמצעי השליטה בחברה הנרכשת.
³ פירוט נוסף ראו תיבה ב'-1 בחלק ב' של פרק זה.

השנה פעלו על היקף האשראי הבנקאי שני גורמים בכיוונים מנוגדים: מגמת הצמיחה המתמשכת במשק (התוצר העיסקי צמח בשיעור של 6.6% ב-2005, לעומת 4.4% ב-2004; איור א'-1) הגדילה את הביקוש לאשראי הבנקאי (השפעת ההכנסה; איור א'-7), ואילו העלייה בתחליפי האשראי החוץ-בנקאיים הקטינה אותו. מהעלייה בתחליפי האשראי החוץ-בנקאיים נהנו בעיקר חברות ציבוריות וגופים פרטיים גדולים, המאופיינים בסיכון אשראי נמוך (השפעת התחלופה; איור א'-8). בצד ההיצע של האשראי הבנקאי פעלו שני גורמים להגדלתו: עלייה בהלימות ההון הבנקאית (שכתוצאה ממנה גדלה הלימות ההון העודפת) וירידה בסיכון הלווים במשק.

לפיכך, בשיווי המשקל החדש שנוצר בתחום האשראי הבנקאי ניתן להבחין

בעלייה קלה של יתרת האשראי הבנקאי לציבור לצד ירידה בריביות על סוגי האשראי הלא-צמוד והאשראי הצמוד. (במגזר המט"ח אנו מבחינים בעלייה קלה של הריבית – תוצאת עלייה של ריבית הליבור במהלך השנה האחרונה; לוח א'-4; ואיור א'-12). מספר התפתחויות עיקריות האיצו את תהליך שכלולם של השווקים הפיננסיים בישראל והביאו בהדרגה להרחבת השתתפותם של המשקיעים המוסדיים – קרנות הפנסיה, קופת הגמל וחברות הביטוח – וכן של בנקים מחו"ל בשוק ההון המקומי: הגדלת החלק החופשי והסחיר של אפיקי החיסכון ארוכי הטווח (קרנות פנסיה, קופת גמל וחברות ביטוח), ירידה חדה בהיקף ובתמהיל של הנפקות האג"ח הממשלתיות (בשל הירידה החדה בגירעון הממשלתי בעקבות העדפת הממשלה להנפיק אג"ח בחו"ל⁴) והשוואת שיעורי המס על רווחי הון מהשקעות בניירות ערך. במקביל גדל גם היצע אג"ח החברות (הקונצרניות) שהונפקו על ידי חברות עסקיות שנוקקו למקורות (בשל העדפת גיוס חוב מהציבור על גיוס אשראי בנקאי; לוח א'-5).

גורמים אלו הכשירו את הקרקע להיווצרות תחרות אמיתית עם מערכת הבנקאות על הספקת אשראי במשק. המקורות החוץ-בנקאיים האלה משמשים בעיקר את המגזר העסקי כמקור חלופי לתיווך הבנקאי המקומי בגיוסי ההון. (חשוב להדגיש שכתוצאה מהתרחבות שוק תחליפי האשראי הבנקאי הפך השוק זמין לא רק ללווים גדולים אלא גם ללווים בינוניים). גם הגיוס באמצעות חברות הון-סיכון גדל, וזאת בעקבות ההתאוששות בענפי הטכנולוגיה העילית. סיכומו של דבר, מוסדות התיווך החוץ-בנקאיים הפכו לאיום תחרותי על מערכת הבנקאות בישראל במתן אשראי עסקי.

⁴ גיוסי ההון נטו (סך כל הגיוסים בניכוי הפדיונות) על ידי משרד האוצר בשוק ההון בשנת 2005 הסתכמו ב-5 מיליארדי ש"ח בלבד, כרבע מהגיוס בכל אחת מהשנתיים הקודמות.

לוח 2-

המאזן המאוחד של המש הקוצבות הבנקאיות הגדולות, 2000 עד 2005

היתרה לסוף השנה

שירותי השינוי השנתי (היתרה של סוף דשנתי) 2003-2004	היתרה המוצגת במחירים שוטפים		התפלגות		במחירים שוטפים ¹		במחירי דצמבר 2003			
	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2003	2002	2001	2000
(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)		(אחוזים)		(מיליוני ש"ח)		(מיליוני ש"ח)			
15.6	112,157	96,890	13.8	12.6	118,226	102,263	95,099	90,379	110,414	119,800
-25.3			2.7	3.8	23,171	31,038	44,838	50,572	67,459	70,545
38.1			10.6	8.1	91,351	66,135	43,114	34,011	36,379	43,099
9.4	137,920	129,514	17.2	16.6	147,615	134,932	117,539	107,071	99,076	87,222
3.4	542,519	536,045	64.5	66.0	554,298	536,298	535,202	541,760	533,192	485,639
11.9	193,513	172,947	23.8	22.4	204,122	182,345	165,741	161,754	161,938	147,688
4.2	170,394	171,442	20.3	20.6	174,494	167,403	174,945	183,658	184,513	176,371
-6.0	178,013	191,386	20.4	22.9	175,186	186,290	188,047	196,347	186,742	161,676
-4.1	134,974	145,597	15.5	17.0	132,808	138,552	142,245	156,994	151,525	124,633
-26.1	2,791	3,845	0.3	0.4	2,441	3,301	4,684	6,768	8,300	13,244
9.1	4,223	3,788	0.5	0.5	4,364	4,000	3,561	3,560	4,176	4,222
5.5	10,475	10,062	1.3	1.3	10,805	10,243	10,148	9,800	9,532	8,914
-1.1	21,122	19,803	2.5	2.7	21,406	21,647	22,872	19,088	15,741	11,860
5.7	831,206	797,542	100.0	100.0	859,155	812,684	789,105	778,426	780,431	730,902
4.9	675,134	653,769	81.4	82.0	698,951	666,353	649,274	651,032	654,615	613,581
-3.8	22,811	23,240	2.4	2.7	21,014	21,834	21,522	18,923	19,622	20,410
-21.0	7,517	9,334	0.8	1.1	7,097	8,987	9,890	10,368	11,954	12,907
29.1	47,370	39,626	6.0	4.9	51,595	39,957	37,718	35,655	34,424	29,114
7.5	29,578	25,877	3.6	3.6	31,323	29,141	27,180	22,724	19,896	16,739
5.7	782,410	751,846	94.3	94.3	809,980	766,272	745,584	738,701	740,511	692,752
-34.8	1,382	2,043	0.2	0.3	1,322	2,027	1,711	1,767	1,816	1,963
7.8	47,415	43,654	5.6	5.5	47,853	44,385	41,810	37,957	38,105	36,187
5.7	831,206	797,542	100.0	100.0	859,155	812,684	789,105	778,426	780,431	730,902

סך כל ההתחייבויות החתום

1) כולל פיקדונות בנק המרכזי.

2) כולל פיקדונות בנק המרכזי.

3) האשראי כולל פריטים שאינם כספיים. פירוט ראו בלוח א'-3 תערה (4)

לוח א'-3

התפלגות האשראי לציבור לפי מגזרי הצמדה, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2002 עד 2005

השנה	הבנק	התפלגות		היתרות לסוף השנה		ביחס לחון		ההתפלגות		בטבעות אחרים
		לא-צמוד	צמוד	בטבעות אחרים	סך הכל	העצמי ¹	לא-צמוד	צמוד	בטבעות אחרים	
		למטר	למטר	(מיליארדי ש"ח)					של ארה"ב	
									(אחוזים)	
2003	הפועלים ²	56.6	58.3	52.7	16.5	184.1	30.7	31.7	28.6	9.0
2004		64.8	52.8	47.7	17.2	182.5	35.5	28.9	26.2	9.4
2005		73.2	57.2	39.0	15.7	185.1	39.6	30.9	21.1	8.5
2005	לעומת 2004 (אחוזים)	13.0	8.3	-18.3	-8.6	1.4				
2003	לאומי ³	51.9	54.8	46.8	15.6	169.2	30.7	32.4	27.7	9.2
2004		55.2	51.0	46.3	16.8	169.4	32.6	30.1	27.3	9.9
2005		62.3	52.6	47.6	14.8	177.2	35.2	29.7	26.8	8.3
2005	לעומת 2004 (אחוזים)	12.8	3.0	2.7	-12.3	4.6				
2003	דיסקונט	26.8	18.8	25.5	5.3	76.5	35.1	24.6	33.3	7.0
2004		27.5	18.8	25.8	5.5	77.5	35.4	24.2	33.3	7.1
2005		31.8	19.2	27.6	5.3	83.9	37.9	22.9	32.9	6.3
2005	לעומת 2004 (אחוזים)	15.8	2.3	7.1	-4.2	8.2				
2003	המזרחי-טפחות	15.8	31.1	9.0	4.4	60.1	26.2	51.6	14.9	7.2
2004		17.7	32.5	9.1	4.4	63.6	27.8	51.0	14.4	6.8
2005		18.4	33.4	9.3	3.6	64.7	28.5	51.7	14.3	5.6
2005	לעומת 2004 (אחוזים)	4.1	3.0	1.4	-17.2	1.7				
2003	הבינלאומי ⁴	16.6	14.1	10.0	4.8	45.5	36.6	31.0	22.0	10.5
2004		17.2	12.3	9.6	3.9	43.0	39.9	28.7	22.4	9.0
2005		18.4	12.1	9.4	3.1	42.9	42.9	28.2	21.8	7.1
2005	לעומת 2004 (אחוזים)	7.0	-2.0	-2.8	-21.4	-0.3				
2003	חמש הקבוצות	167.7	177.1	144.0	46.6	535.3	31.3	33.1	26.9	8.7
2004		182.3	167.4	138.6	47.7	536.0	34.0	31.2	25.8	8.9
2005		204.1	174.5	132.8	42.4	553.8	36.9	31.5	24.0	7.7
2005	לעומת 2004 (אחוזים)	11.9	4.2	-4.1	-11.2	3.3				

(1) בתוספת זכויות של בעלי מניות חיצוניים.

(2) סעיף ס"ב היתרות לסוף שנת 2005 בקבוצת "הפועלים" אינו כולל פריטים לא כספיים בסך 20 מיליוני ש"ח.

(3) סעיף ס"ב היתרות לסוף שנת 2005 בקבוצת "לאומי" אינו כולל פריטים לא כספיים בסך 74 מיליוני ש"ח.

(4) סעיף ס"ב היתרות לסוף שנת 2003 בקבוצת "הבינלאומי" אינו כולל פריטים לא כספיים בסך 86 מיליוני ש"ח.

סעיף ס"ב היתרות לסוף שנת 2004 בקבוצת "הבינלאומי" אינו כולל פריטים לא כספיים בסך 198 מיליוני ש"ח.

סעיף ס"ב היתרות לסוף שנת 2005 בקבוצת "הבינלאומי" אינו כולל פריטים לא כספיים בסך 402 מיליוני ש"ח.

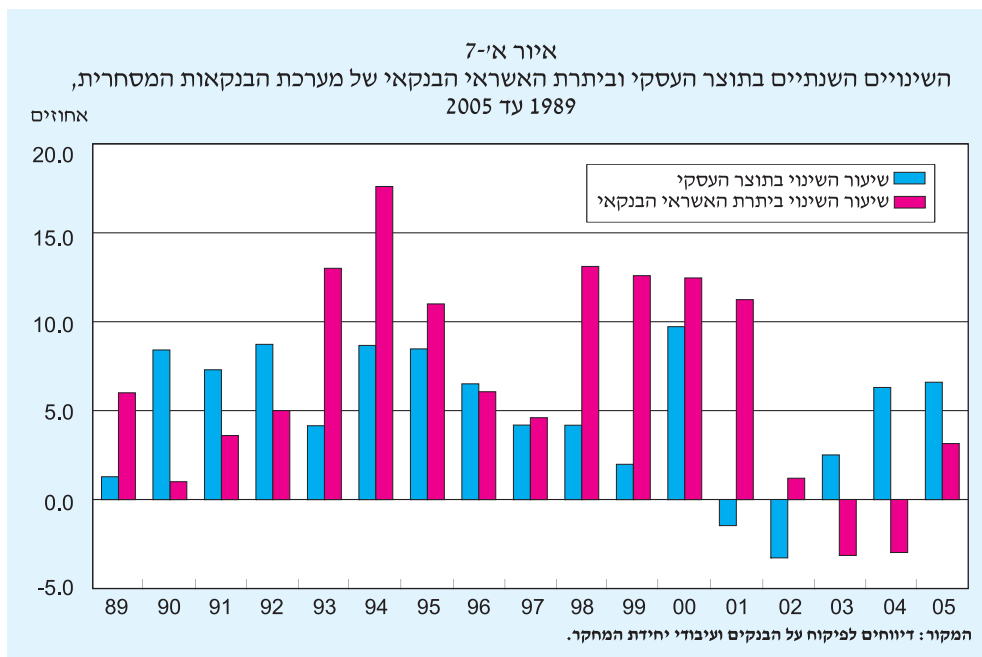
המקור: דוחות כספיים לציבור.

בשנת 2005 הסתכם סך גיוס האשראי העסקי⁵ ממקורות חלופיים⁶ בכ-63.7 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-57.1 מיליארדים ב-2004 (המשך למגמה של שלוש השנים האחרונות). האשראי העסקי שניתן במהלך השנה באמצעות המערכת הבנקאית הסתכם בכ-10.4 מיליארדי ש"ח בלבד (לוח א'-5 ואיור א'-8).

⁵ האשראי החוץ-בנקאי זמין בעיקר לפירמות עסקיות שאיתנותן הפיננסית גבוהה יחסית – רובן גופים ציבוריים או חברות פרטיות – המנהלות פעילות נרחבת בארץ ובחו"ל וגישתן לשוק תחליפי האשראי גבוהה יחסית, שלא כמשקי הבית, שלהם אין תחליף הולם לאשראי בנקאי למימון הוצאותיהם.

⁶ שוק ההון, חברות הביטוח, קופות הגמל, האשראי מבנקים בחו"ל וגיוסי הון משוקי ההון בחו"ל.

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים

עודפי המקורות (ובמקביל, אי גידולו של האשראי בעקבות התגברות התחרות מצד גופים חוץ-בנקאיים) שנותרו במערכת הבנקאות הופנו להגדלת תיקי ניירות ערך של הבנקים בארץ מ-135.2 מיליארדי ש"ח לכ-147.6 מיליארדים (גידול של 9.4%; לוח א'-6) וכן לפיקדונותיהם בבנקים ובניירות ערך בחו"ל, שגדלו בשיעורים ריאליים של 24%-1-30%, בהתאמה (לוחות נ'-א'1 עד נ'-א'3).

במקביל לכך, בעקבות התעצמות האיום התחרותי על האשראי העסקי הבנקאי מצד מקורות חוץ-בנקאיים, החלה השנה הסטה של היצע מקורות בנקאיים אל המגזר הקמעוני. נראה כי פריחתם של תחליפי האשראי החוץ-בנקאיים בקרב לווים אלה הניעה את הבנקים להגדיל את מתן האשראי למשקי בית ולעסקים קטנים, משום שסיכון האשראי של קבוצה זו נמוך יותר, והרווחים הנובעים ממנה גבוהים יותר. (פירוט נוסף ראו בחלק ב' של פרק זה – ניתוח הביצועים לפי מגזרי פעילות). גם יישום הוראת בנק ישראל בדבר ניהול מסגרות אשראי⁷ (הוראה ניהול בנקאי תקין 325) זירז את פיתוחם של מקורות אשראי צרכני מחוץ למערכת הבנקאית: במהלך השנה החלו הבנקים בהכנות לקראתה, ועל כן העמידו ללקוחותיהם אשראי נוסף לזמן קצוב, כדי למנוע חריגה ממסגרות האשראי בעת החלת ההוראה⁸.

⁷ במסגרת הוראה זו יקבעו הבנקים לכל לקוח מסגרת אשראי המתאימה לצרכיו, לכושר ההחזר שלו ולביטחונותיו, על בסיס ניתוח מתועד. בעקבות החשש שהבנקים לא יספיקו להיערך להוראה בהתאם ולהסדיר עם כל הלקוחות את הסכם המסגרת כנדרש, נדחה תאריך היישום המקורי מ-1.1.2006 ל-1.7.06.

⁸ 78% מיתרת האשראי במגזר הלא-צמוד, בשבעת הבנקים המסחריים, ניתנים ללקוחות עסקיים.

לוח א'-4

שיעורי התשואה האפקטיביים הממוצעים של נכסים והתחייבויות נבחרים במגזורים השונים, על בסיס שנתי, 2004 ו-2005

	2005				2005				2005			
	שנתי		מוצג		שנתי		מוצג		שנתי		מוצג	
	IV	III	II	I	2005	2004	IV	III	II	I	2005	2004
	(שיעורים ריאליים צפויים)				(שיעורים נומינליים)				(שיעורים נומינליים)			
המגזר השקלי הלא-צמוד												
פיקדונות ע"י ¹	-0.9	-1.1	-1.1	-0.9	-1.0	-0.2	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.2
פח"ק ¹	1.1	0.4	0.5	0.7	0.7	1.7	3.2	2.7	2.7	2.7	2.8	3.1
פח"ק ¹	1.4	0.9	0.9	1.3	1.1	2.2	3.5	3.2	3.2	3.3	3.3	3.7
סך כל הפיקדונות הלא-צמודים	1.1	0.6	0.7	1.0	0.9	2.0	3.2	2.9	2.9	3.0	3.0	3.4
אשראי לז"ק ¹	4.2	3.5	3.5	3.9	3.8	5.0	6.3	5.8	5.8	5.9	6.0	6.5
חז"ר ומשכורת יתר ¹	7.8	7.1	7.0	7.2	7.3	8.6	10.0	9.5	9.4	9.4	9.6	10.2
סך כל האשראי הלא-צמוד	5.0	4.2	4.3	4.6	4.5	5.9	7.1	6.6	6.6	6.7	6.8	7.4
מק"מ ²	1.2	1.1	1.8	2.3	1.6	3.7	3.3	3.4	4.0	4.3	3.8	5.2
פיקדונות הבנקים במכרז בנק ישראל ³	2.0	1.2	1.4	1.7	1.6	2.9	4.1	3.6	3.7	3.7	3.8	4.3
סך כל הנכסים הלא-צמודים	4.2	3.5	3.7	4.0	3.9	5.1	6.4	5.9	5.9	6.1	6.1	6.6
המגזר השקלי הצמוד למדד												
תכניות חיסכון ⁴	2.0	1.7	1.8	2.2	1.9	2.9	.	.	.	.	1.9	2.9
אג"ח צמודות ⁵	3.1	2.7	3.0	3.1	3.0	3.8	.	.	.	.	.	.
אשראי צמוד למדד ⁶	5.1	4.5	4.4	4.9	4.7	5.4	.	.	.	.	.	.
אשראי למשכנתאות ⁷	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

לוח א'-4 (המשך)

שיעורי התשואה האפקטיביים הממוצעים של נכסים והתחייבויות נכוחים במגזרים השונים, על בסיס שנתי, 2004 ו-2005

	2005				ממוצע שנתי		2005				ממוצע שנתי		
	IV	III	II	I	2005	2004	IV	III	II	I	2005	2004	
	(שיעורים ריאליים צפויים ⁹)						(במחזור דולרים ⁸)						
המגזר הנקוב במש"ח והמגזר למש"ח													
פצי"ם	4.5	-0.6	-3.9	0.9	0.2	1.9	0.8	0.6	0.3	0.2	0.5	0.2	
פיקדונות קבוצים במס"ח ¹⁰	7.4	1.7	-1.7	2.7	2.5	2.8	3.5	2.9	2.5	2.1	2.8	1.0	
אשראי צמוד למש"ח	10.2	4.6	1.0	5.6	5.4	5.5	6.2	5.9	5.4	4.9	5.6	3.7	
אשראי במס"ח לתושבי ישראל	9.6	3.9	0.4	5.1	4.8	5.0	5.7	5.2	4.7	4.4	5.0	3.2	
פיקדונות בנקים בחו"ל ¹¹	8.1	2.4	-1.1	3.4	3.2	3.3	4.2	3.6	3.2	2.7	3.4	1.5	
	(שיעורים ריאליים צפויים)						(שיעורים נומליים ¹²)						
שיעורי השנוני השנתיים													
בממד המזורים לצרכן	.	.	.	.	.	.	2.0	5.7	4.5	-2.4	2.4	1.2	
בשער החליפין שקל/דולר	.	.	.	.	.	.	0.4	2.1	21.0	2.7	6.8	4.9	
מזר ת"א 100	6.7	12.7	-1.7	5.1	26.4	17.6	9.2	14.8	-1.2	4.5	29.4	19.0	
מזר האג"ח הכללי	-1.7	1.6	0.7	2.9	3.5	4.1	-1.2	3.0	1.8	2.3	5.9	5.3	
מזר האג"ח הקונצרניות הכללי	-2.6	1.9	1.2	3.3	3.7	4.1	-2.1	3.3	2.3	2.7	6.2	5.4	

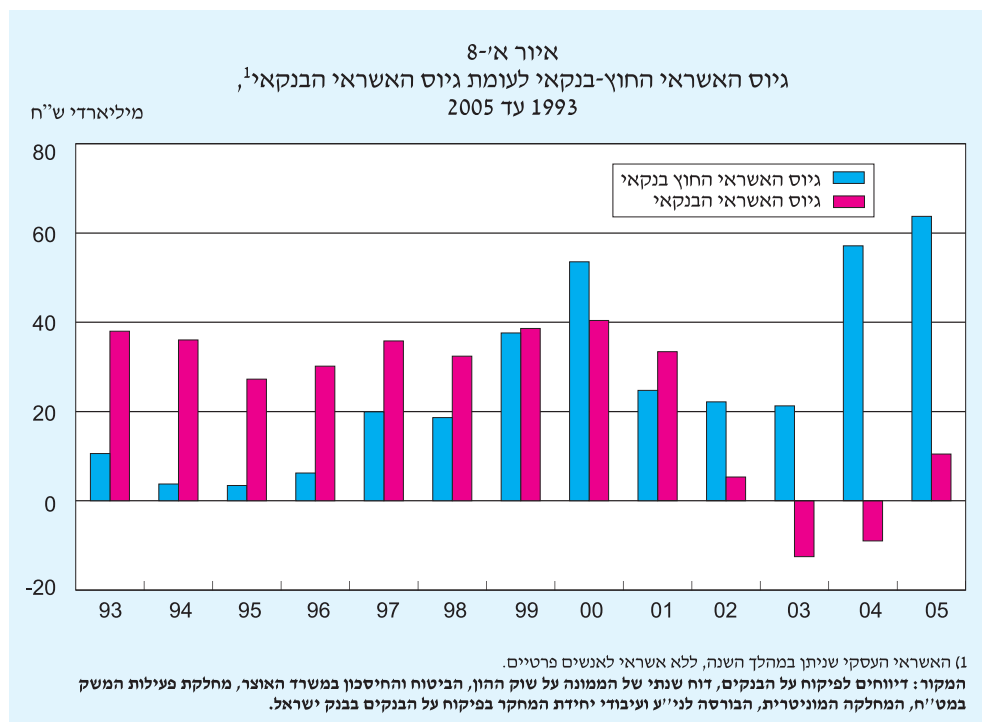
לוח א-5
גיוס האשראי הבנקאי לפרימות עסקיות ותחליפי העיקויים, 1997-2005
מלינוי ש"ח מזורים שוטפים

התפרש בין גיוסי האשראי הבנקאי לבין גיוסי תחליפי	תחליפי האשראי הבנקאי						סך כל			
	גיוס ע"י משקיעים מוסדיים ⁶	גיוס קרנות הון סכון	גיוס אשראי ישרי מחו"ל ⁵	גיוס הון מחו"ל ⁴	תנפיקת מניות בישראל	תנפיקת איגרות חוב בישראל ³	מזו-גיוס תחליפי האשראי העסקי הבנקאי	מזו-גיוס האשראי העסקי הבנקאי	גיוסי האשראי ותחליפי	השנים
-27,280	-3,430	1,730	5,619	6,895	8,256	1,546	20,617	-6,663	13,954	1997
13,769	-2,377	2,448	3,554	4,562	7,895	2,549	18,631	32,400	51,031	1998
979	3,126	4,462	4,883	17,802	5,659	1,681	37,613	38,591	76,204	1999
-13,171	4,301	13,351	2,131	19,267	14,212	292	53,555	40,384	93,939	2000
8,671	2,129	8,708	648	7,322	5,833	90	24,729	33,400	58,129	2001
-16,867	555	5,289	6,763	1,061	5,555	2,969	22,193	5,325	27,518	2002
-33,799	6,062	4,427	992	3,855	3,148	2,793	21,277	-12,522	8,755	2003
-66,091	10,826	6,268	7,866	11,341	8,251	12,551	57,104	-8,987	48,117	2004
-53,294	14,404	6,154	11,068	4,876	13,079	14,169	63,751	10,458	74,209	2005

- (1) בהתאם לתקני השוואת נט" 12 ו-17 הפסקה ההתאמה של הדוחות הכספיים החל מיום 1 בינואר 2004. לפיכך הנתונים החל משנת 2004 מוצגים בסכומים מזוונים.
- (2) אשראי לציבור מנכסים מסחריים (על בסיס מאוחד), האשראי אינו כולל אשראי לאגשים פרטיים וללווים בגין פעילות בחו"ל.
- (3) תנפיקת וקציאות של אג"ח קונצרניות שהחברות בבורסה בת"א תנפיקו. החל משנת 2001 נוכח כל התנפיקות וגיוסי האג"ח שאינם מזוונים תחליפי אשראי (תנפיקת פיננסיות, הון משני מונפק של התאגידים הבנקאיים, תעודות סל פיננסיות וכו'), ולכן מדובר בתנפיקות ריאליות.
- (4) כולל תנפיקת של מניות ואג"ח בחו"ל, בקידום פדיון מוקדם של אג"ח וקנייה עצמית של מניות.
- (5) מזגור באשראי לציבור או לממשלה שניתן על ידי בנקים בחו"ל ואינו סחיר (לא כולל אשראי מסחרי).
- (6) החל משנת 2005 סעיף זה כולל אג"ח לא סחירות שמונפקות למשקיעים מוסדיים.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים

חברות כרטיסי האשראי ("תשלובת ישראלכרט", "כ.א.ל." ו"לאומי קארד"), שהן חברות בנות בנקאיות שמוגדרות כתאגיד עזר, הרחיבו השנה את פעילותן בתחום זה, באמצעות הנפקת כרטיסי אשראי מסוג "אשראי מתגלגל"⁹ (R.C.C–Revolving Credit Card) – כרטיס המאפשר למשתמשים בו גמישות: הלקוח הוא שקובע את גובה הסכומים והמועדים שבהם הוא יחויב במהלך החודש, בהתאם לצרכיו וליכולתו בכל עת¹⁰, מלבד זאת עלה השנה ב- 22.3% מספר כרטיסי האשראי המונפקים על ידי חברות כרטיסי האשראי לעומת 2004, וזאת בהמשך לגידול של 15% במהלך שנת 2004 (לוח א'-7)¹¹.

שתי התפתחויות אלה – העלייה בהנפקת כרטיסי אשראי באחריות החברה והשימוש בכרטיס אשראי מסוג "אשראי מתגלגל" – היו גורמים מרכזיים לעלייה ביתרת האשראי, שרובו ניתן למגזר הצרכני על אחריות חברות כרטיסי האשראי. בדצמבר 2005 עמד אשראי זה על כ-841.2 מיליוני ש"ח, לעומת 466.8 מיליונים בדצמבר 2004 – גידול של כ-80.1% (איור א'-9). יתרת האשראי הבנקאי לאנשים פרטיים שלא לדויר עמדה בסוף שנת 2005 על כ-146.7 מיליארדי ש"ח, לעומת 134.9 מיליארדים בתקופה המקבילה אשתקד (לוח א'-20).

⁹ העיקרון בכרטיס אשראי מתגלגל הוא לספק מסגרת אשראי נפרדת ובלתי תלויה בחשבון הבנק, המאפשרת ללקוח לנהל חשבון הוצאות חלופי לחשבון העו"ש שלו בבנק. "לאומי קארד", מציע את ה"מולטי", "כ.א.ל." את ה"אקטיב" ו"תשלובת ישראלכרט" את המודל "more".

¹⁰ למעשה מדובר בהלוואה לטווח קצר.

¹¹ האשראי שניתן ללקוח הוא מטעם חברות כרטיסי האשראי, ואינו קשור לאשראי של הבנק.

לוח א'-6

תיק ניירות הערך של המש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2004 ו-2005

	בנק דיסקונט				בנק לאומי				בנק הפועלים			
	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2004
	השווי ההונן (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי ההונן (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי ההונן (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי ההונן (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי ההונן (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)	השווי ההונן (מיליוני ש"ח)	ההתפלגות (מיליוני ש"ח)
ההתפלגות (באחוזים)	13.7	5,761	13.8	5,524	0.1	3,577	10.1	4,435	0.2	56	0.4	130
0.1	23	0.1	35	0.3	120	0.3	116	1.0	349	4.9	1,765	מחזיקות אג"ח חברות לפרד"ן
13.7	5,784	13.9	5,559	7.7	3,697	10.4	4,551	1.2	405	5.3	1,895	סיכ האג"ח לפרד"ן
66.1	27,856	65.8	26,354	42.0	20,117	45.1	19,721	39.6	13,385	35.9	12,930	ניירות אג"ח במשקלניות ערך
11.3	4,761	11.3	4,537	32.0	15,308	26.9	11,744	45.1	15,265	46.8	16,836	אג"ח חברות ומצבים למכירה
77.4	32,617	77.1	30,891	74.0	35,425	72.0	31,465	84.7	28,650	82.7	29,766	סיכ המניות הנסחרות למכירה
2.5	1,060	2.2	894	3.5	1,660	3.3	1,423	4.1	1,381	2.9	1,053	סיכ המניות הנסחרות למכירה
79.9	33,677	79.3	31,785	77.4	37,085	75.3	32,888	88.8	30,031	85.6	30,819	סיכ ניירות הערך המסחרים למכירה
5.1	2,166	4.8	1,934	10.4	4,977	10.0	4,382	9.1	3,069	6.7	2,417	ניירות אג"ח במשקלניות ערך
1.2	509	1.9	772	3.8	1,828	2.8	1,212	0.7	221	0.2	57	אג"ח חברות למסחר
6.3	2,675	6.8	2,706	14.2	6,805	12.8	5,594	9.7	3,290	6.9	2,474	סיכ האג"ח למסחר
0.01	3	0.0	11	0.6	300	1.5	672	0.3	86	2.2	805	סיכ המניות הנסחרות למסחר
6.4	2,678	6.8	2,717	14.8	7,105	14.3	6,266	10.0	3,376	9.1	3,279	סיכ ניירות הערך למסחר
85	35,783	84	33,812	52	28,671	65	28,538	49	16,510	43	15,477	סיכ האג"ח המסחריות
15	6,356	16	6,249	40	19,216	35	15,167	51	17,302	57	20,516	סיכ ניירות הערך חברות
100	42,139	100	40,061	100	47,887	100	43,705	100	33,812	100	35,993	סיכ ניירות הערך

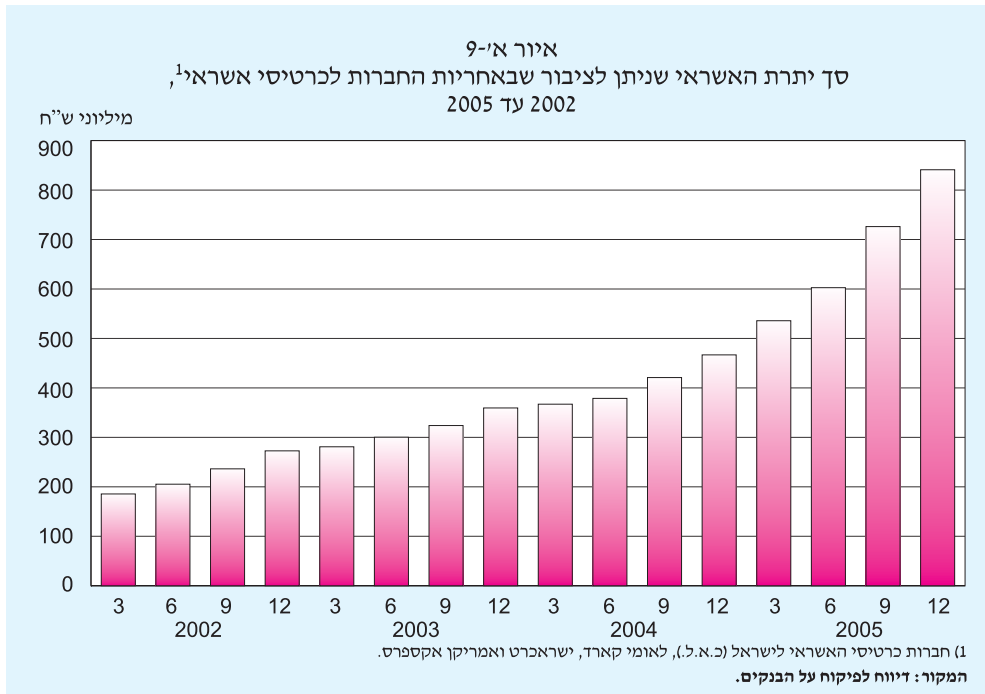
לוח א'-6 (המשך)

תיק ניירות הערך של המשקיעות הבנקאיות הגדולות, 2004 ו-2005

	סך כל המשקיעות הבנקאיות		הבנק הבינלאומי		בנק המזרחי	
	2005	2004	2005	2004	2005	2004
השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)	השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)	השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)	השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)	השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)	השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)	השווי ההוגן (מיליוני ההתפלגות ש"ח) (באחוזים)
6.4	9,394	7.5	10,137	0	0	48
1.1	1,655	1.8	2,390	5.9	1,012	314
7.5	11,049	9.3	12,527	5.9	1,012	362
49.9	73,727	50.6	68,344	45.4	7,809	3,952
28.6	42,288	27.1	36,613	31.7	5,462	1,083
78.6	116,015	77.7	104,957	77.1	13,271	5,035
3.5	5,104	3.1	4,202	3.7	636	341
82.0	121,119	80.8	109,159	80.8	13,907	5,376
8.4	12,428	7.3	9,865	12.9	2,216	17
1.8	2,617	1.6	2,111	0.3	58	0
10.2	15,045	8.9	11,976	13.2	2,274	17
0.3	410	1.1	1,495	0.1	21	1
10.5	15,455	10.0	13,471	13.3	2,295	18
65	95,549	65	88,346	58	10,025	4,017
35	52,074	35	46,811	42	7,189	1,739
100	147,623	100	135,157	100	17,214	5,756

המקור: דוחות כספיים לצבור.

ניתן להעריך כי אנו בתחילת תהליך התעצמותו של האיום התחרותי על האשראי הבנקאי (הן העסקי והן הקמעוני), וזה אף עתיד להתעצם כאשר ייסחרו ניירות ערך מסחריים (commercial papers) לטווח קצר, שיהוו מקור מימון חלופי לאשראי הבנקאי העסקי, יוחדרו עסקות קניה מחדש (Repo) ויתאפשר ביצוע עסקות איגוח על סוגי אשראי שונים (קמעוני ועסקי כאחד), כפי שמקובל בעולם הרחב.

השינויים בהיקף האשראי לא היו אחידים בכל המגזרים: במגזר השקלי הלא-צמוד, שהאשראי בו מהווה כ-37% מיתרת האשראי לציבור, הייתה עלייה של כ-12%, לעומת עלייה של כ-4% בלבד במגזר השקלי הצמוד (לוח א'-3 ואיור א'-10). הסטת האשראי מהמגזר הצמוד למגזר הלא צמוד נבעה, ככל הנראה, מהירידה באי הוודאות האינפלציונית, המתבטאת בירידה בסטיית התקן של ציפיות האינפלציה השנתיות (איור א'-11), ומהמשך הגידול של גיוס הון באמצעות אג"ח קונצרניות¹², שרובן המכריע צמודות למדד (לוח א'-5). התפתחות זו הביאה לשינוי תמהיל הלווים במגזר הצמוד: חלק מהלווים הגדולים של המגזר העסקי פורעים אשראי בנקאי צמוד למדד, ומגייסים מקורות מימון צמודים מגופים חוץ-בנקאיים.

¹² עיקר האג"ח הקונצרניות המונפקות בישראל צמודות למדד, ועל כן משמשת תחליף לאשראי הצמוד.

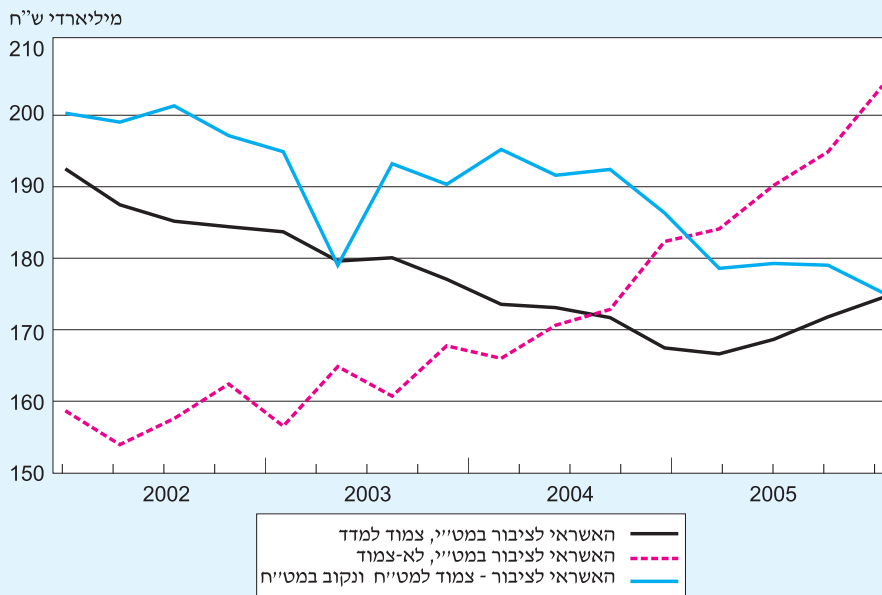
לוח א'-7

הפעילות בברטיסי אשראי, 2002 עד 2005

שיעור השינוי 2004 לעומת 2005	שיעור השינוי לעומת 2003	2004	2005	2002	2003
(אחוזים)	(אחוזים)	(מיליונים)			
10.3	6.2	4.2	3.8	3.6	3.5
22.3	15.0	0.48	0.39	0.34	0.33
			(מיליונים)		
9.0	9.3	490.4	449.9	411.8	385.5
9.0	9.4	482.5	442.5	404.5	376.3
			(מיליארדי ש"ח)		
9.9	10.4	118.1	107.5	97.4	91.3
10.4	10.5	113.1	102.4	92.7	86.1
			מודדי פעילות		
0.83	1.00	240.8	238.8	236.5	236.8
-0.33	3.96	2,342	2,350	2,260	2,149
-1.15	2.93	116.7	118.1	114.7	108.9

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

איור א'-10
ההתפתחות הרבעונית של יתרת האשראי לציבור של חמש הקבוצות הבנקאיות
לפי מגזרי ההצמדה, 2002 עד 2005

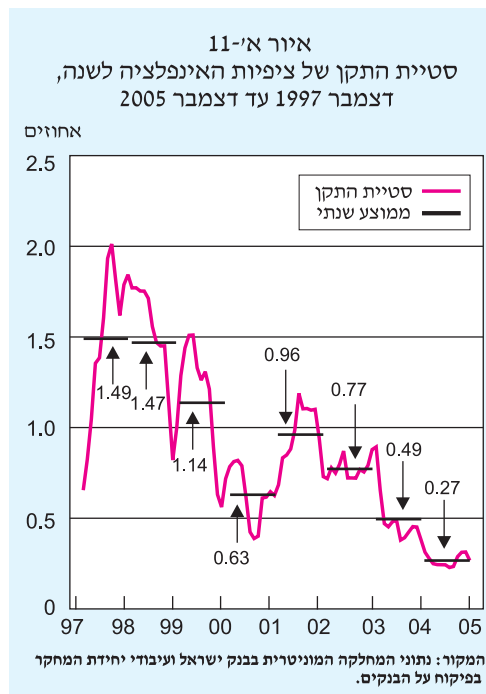
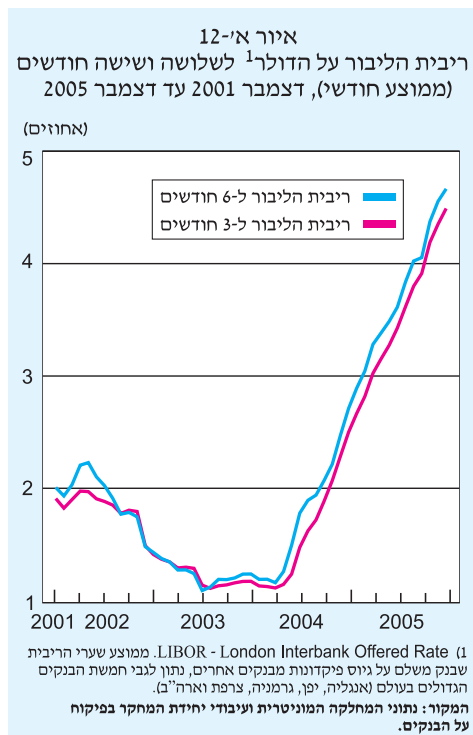
המקור: דוחות כספיים לציבור.

במגזר המט"ח נרשמו ירידות של כ-6%. זאת עקב השינוי כתוצאה מהשפעת המחיר, על רקע העלייה של ריבית הליבור על הדולר, שהקטינה את הכמות המבוקשת לאשראי במט"ח (איור א'-12).

בחינת התפלגות האשראי הצמוד לפי גודל החברות מגלה כי שיעורה של יתרת האשראי הבנקאי לפירמות הגדולות והבינוניות במשק במגזר הצמוד הוא 55%¹³ בלבד, לעומת 71% במגזר הלא-צמוד, המאופיין במספר מצומצם של תחליפי אשראי חוץ-בנקאיים. מכאן שהשפעת התחלופה על המגזר הצמוד בלטה יותר בשנים האחרונות¹⁴ – תוצאה הממחישה את חוסר זמינותם של תחליפי האשראי בקרב צרכני האשראי. תופעה זו מצביעה גם על הדומיננטיות הגבוהה של מערכת הבנקאות במגזר הלא צמוד, שכן היצע תחליפי האשראי רוב רובו לטווח בינוני וארוך, ואין כמעט תחליפים לאשראי שקלי לטווח קצר לא-צמוד. דומיננטיות זו מתורגמת לכוח שוק, שמערכת הבנקאות מפעילה על הלקוחות הקמעוניים. (ראו סקירת מערכת הבנקאות בישראל לשנת 2004).

¹³ בעבר התנהלה רוב רובה של הפעילות במגזר הצמוד מול המגזר העסקי (תאגידים), ובמיוחד מול החברות הגדולות, ואילו האשראי הצמוד שימש למימון השקעות ריאליות לטווח ארוך.

¹⁴ עם זאת יש לזכור שביקושי הציבור לאשראי צמוד מושפעים שלילית מסביבת אינפלציה נמוכה; רמתה הנמוכה של האינפלציה בשנתיים האחרונות במשק הישראלי פעלה אפוא אף היא להססת ביקושי אשראי צמוד למדד לאשראי לא צמוד.

יתרת האשראי לדיור גדלה במהלך שנת 2005 בשיעור מתון של 4.1% והסתכמה בכ- 125.5 מיליארדי ש"ח. את גידולה ניתן ליחס למספר גורמים: גידול ההכנסה הפנויה של הפרטים וכן של עושרם הפיננסי, בין היתר הודות לעליות השערים בשוקי ההון; המשך הירידה של שיעורי האבטלה (שיעור האבטלה עמד על כ-9% בממוצע בשנת 2005 לעומת 10.4% ב-2004); הריביות הנמוכות ששררו לאורך מרבית השנה (איור א'-13). גורמים אלה פעלו לגידול של ביקוש הפרטים לאשראי לדיור וכן של הביקוש מצד תושבי חוץ¹⁵ הרוכשים דירות בישראל להשקעה. חלק ניכר מביצועי הבנקים בתחום האשראי לדיור מקורו בפירעון הלוואות שנלקחו בעבר. השנה, בדומה לשנת 2004, נמשכה המגמה של מיחזור הלוואות לדיור (גידול של 66.1%; לוח א'-8), בעיקר עקב ירידת הריביות במגזר הצמוד. הבנקים עודדו תהליך זה, שכן פעילות המיחזור תורמת לגידול הכנסותיהם – הן התפעוליות והן המימוניות. מבחינת התפלגות האשראי לדיור עולה, כי תהליך המעבר לאשראי לא-צמוד נמשך גם השנה; זאת עקב התייצבות האינפלציה ברמה נמוכה, ירידת אי-הוודאות האינפלציונית בשנים האחרונות, וכן גידול זמינותם של מקורות לא-צמודים לטווחים ארוכים, בעוד שהמקורות הצמודים המשיכו להצטמצם. כתוצאה מכך ירד משקלן של ההלוואות הצמודות למדד בשנים

¹⁵ נרשמה עליה חדה בהשקעות של תושבי חוץ בנדל"ן (בעיקר בדירות יוקרה) מ-0.2 מיליארדי דולרים לפני שנתיים ל-1.0 מיליארדים ב-2005.

לוח א'-8

ביצועים ופירעונות מצטברים של בנקים נותני משכנתאות¹

(מיליוני ש"ח), 2002 עד 2005

שעור השינוי לעומת 2004 (אחוזים)	2005	2004	2003	2002
30.1%	20,661	15,886	11,899	15,502
66.1%	15,306	9,216	6,092	7,085
6.4%	2,134	2,006	1,737	1,382
4.1%	125,430	120,436	115,263	116,140

סכום ביצועי הלוואות למשתכנים

לא מכון

סך הפרעונות (מגורים) המוקדמים

סך יתרת פיגורים מצטברים

למשתכנים

סך יתרת הלוואות לציבור

במשכנתאות

(1) בנק אדנים למשכנתאות, בנק הפועלים (החל מ-2004), בנק אגוד (החל מ-2004), בנק אוצר החייל (החל מ-2004), בנק מרכנתיל דיסקונט (החל מ-2004), בנק ירושלים, בנק לאומי למשכנתאות, בנק טפחות עד 31.12.04 (מ-2005) מזרחי טפחות), בנק דיסקונט למשכנתאות, הבנק הבינלאומי הראשון למשכנתאות ובנק עצמאות למשכנתאות.

המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

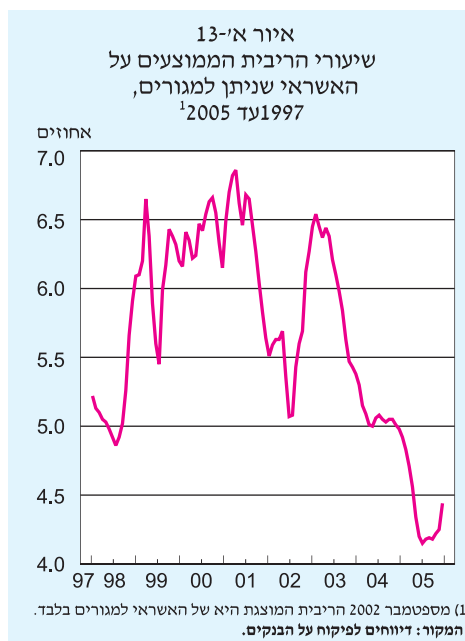
האחרונות, ובסוף שנת 2005 הן היו כ-75% מסך ההלוואות לדיו, לעומת שיעורים גבוהים בהרבה עד לא מכבר¹⁶. במקביל גדל גם משקלן של ההלוואות הנקובות במט"ח והצמודות למט"ח, וכן משקל ההלוואות הלא-צמודות (כ-11% בסוף 2005).

ג. הפעילות החוץ-מאזנית

הפעילות החוץ-מאזנית של הבנקים עיקרה בשני אפיקים:

א) עסקאות של מתן ערבויות והתחייבויות על ידי הבנק¹⁷ – הודות למגמות החיוביות המתמשכות במשק הישראלי בשלוש השנים האחרונות פחתו הסיכון ואי-הוודאות הגלומים במתן ערבויות והתחייבויות על ידי הבנק. לפיכך גדלה יתרת הפעילות במכשירים פיננסיים

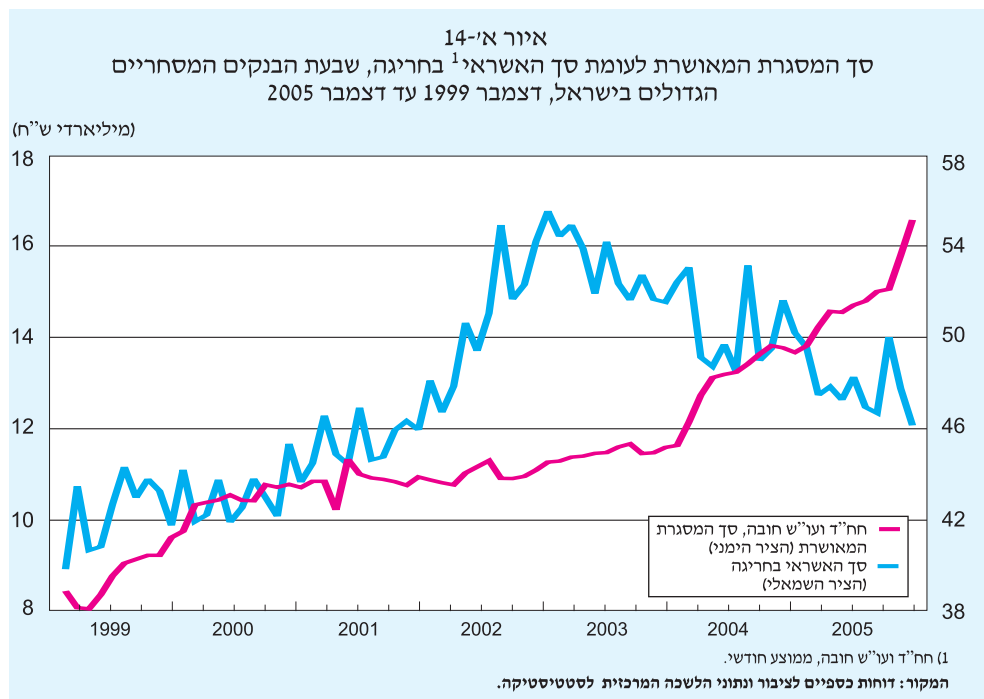
חוץ-מאזניים בשנת 2005 בשיעור של כ-12%, בדומה לשיעור גידולה ב-2004, ונאמדה ב-301 מיליארדי ש"ח. בין השאר, תוצאה של הצמיחה במשק¹⁸ (לוח נ'-א-4).

¹⁶ כ-93% בסוף 2000, 90% בסוף 2001, 87% בסוף 2002, 83% בסוף 2003 ו-77% בסוף 2004.

¹⁷ עסקאות שבהן היתרה מייצגת סיכון אשראי.

¹⁸ ישנו מתאם של כ-68% בין שיעור הצמיחה במשק לבין היקף הפעילות החוץ-מאזנית המיוחסת לעסקאות של מתן ערבויות והתחייבויות על ידי הבנק.

בכל הסעיפים נרשמו עליות, פרט לסעיפים "אשראי תעודות" ו"התחייבויות בגין עסקאות פתוחות בכרטיסי אשראי" – המהווים כ-8% מסך העסקאות; הגידול הרב ביותר ניכר בסעיף "יתרת התחייבויות בלתי חוזרות למתן אשראי שאושר ועדיין לא ניתן", המהווה כ-24% מסך העסקאות – תוצאת עליות מרשימות של יתרות אלה בשלוש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. נוסף על כך נרשם גידול של כ-10% בסעיף "מסגרות חח"ד ומסגרות אשראי אחרות לציבור שלא נוצלו"; זאת ככל הנראה בהשפעת הגדלה חד-צדדית של מסגרות האשראי על ידי הבנקים, שכן בניצול האשראי שבתוך המסגרת לא נרשמו שינויים מהותיים (איור א'-14, ואיור נ'-א'-1).

ב) הפעילות במכשירים נגזרים¹⁹ – הפעילות במכשירים נגזרים התרחבה במהלך 2005 בכ-30% והסתכמה ב-1,035 מיליארדי ש"ח²⁰. גידולה של פעילות זו הקיף את כל הקבוצות הבנקאיות במערכת, והתרומה הגבוהה ביותר נרשמה בקרב קבוצת "הפועלים" – גידול של 58% (לוח נ'-א'-5), כ-34% מסך הפעילות במכשירים נגזרים. היקף המסחר בחוזי הריבית²¹ התרחב השנה ב-76 מיליארדי ש"ח – גידול של 35%, לעומת 20% אשתקד. יתרות חוזי המטבע, שמשקלן בסך היתרות כ-60%, גדלו ב-123

¹⁹ עסקאות המיוצגות בסכום הנקוב ברוטו לפני המרה לשווה הערך המאוזן.

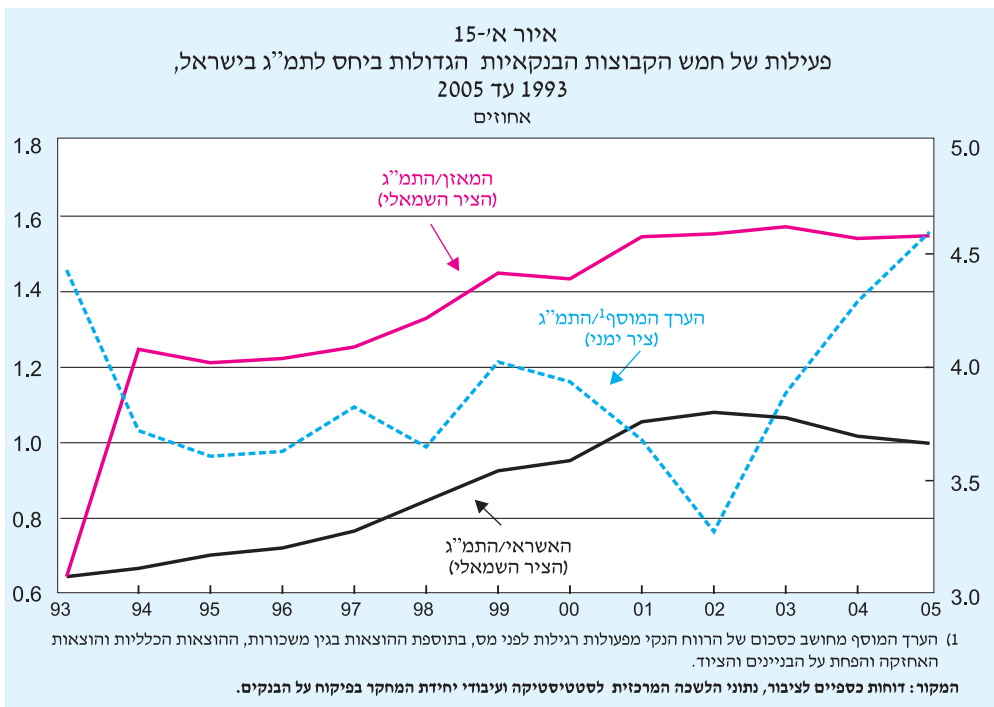
²⁰ ערך זה מתייחס לסך העסקאות העתידיות, כפי שדווח לציבור. שווה הערך המאוזן המתקבל לאחר המרתו והתאמתו כמקדמי המרה של יתרה זו הוא כ-60 מיליוני ש"ח.

²¹ חוזי הריבית משמשים את הבנק לגידור סיכוני ריבית. כ-7% מחוזי הריבית הם חוזי שקל-מדד, והיתר מסווגים כ"חוזים אחרים".

מיליארדי ש"ח – שינוי של 26% לעומת יציבות אשתקד. יתר החוזים²² עלו ב-34 מיליארדי ש"ח, המשך למגמה שהחלה ב-2004; זאת עקב עליות שערים חדות במדד המניות הכללי, במדד ת"א-100, במדד המעו"ף ומחזורי מסחר ערים בבורסה לניירות ערך בתל אביב שחייבו גידורים (איור נ'-א'-2).

ד. ההתפתחויות העיקריות במדדי הפעילות הבנקאית

מדד הפעילות הבנקאית, המבוטא באמצעות היחס שבין הערך המוסף²³ לסך התוצר המקומי הגולמי, הוסיף ועלה השנה בהמשך לעלייתו החל משנת 2002 (איור א'-15). יחס זה בישראל דומה לחציון במדינות המפותחות (איור א'-16). הגידול המתון של יתרת האשראי לציבור השנה, לצד ירידה חדה (ומתמשכת) של ההפרשות לחובות מסופקים ועלייה בהכנסות התפעוליות, פעלו להגדלת רווחי הבנקאיים, ובכך תרמו להמשך השיפור ביחס הערך המוסף לתמ"ג. (ראו גם פרק התוצאות העסקיות בסקירה זו.)

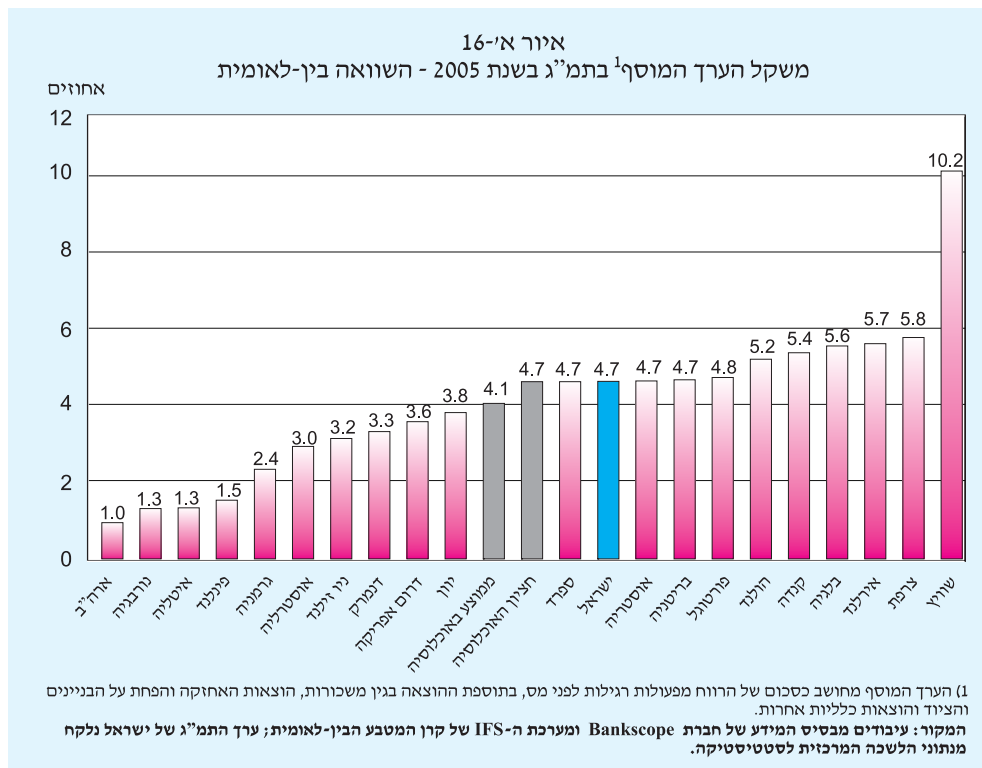

²² חוזים בגין מניות, מדדי מניות, מק"ם עתידי וסחורות.

²³ שהוא הסכום של הרווח מפעולות רגילות לפני מס, ההוצאה בגין משכורות וההוצאות התפעוליות והאחרות.

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים

עם זאת, היחס שבין האשראי הבנקאי לסך התוצר המקומי הגולמי (התמ"ג) הולך ויורד בשלוש השנים האחרונות, משום ששיעור גידולו של התוצר המקומי גבוה מזה של האשראי הבנקאי – תוצאת התפתחותו של שוק תחליפי האשראי הבנקאי. יחס זה משמש אינדיקציה למידת הדומיננטיות והמרכזיות של מערכת הבנקאות בפעילות התיווך הפיננסי, וכן לאיכותו של האשראי הבנקאי, משום שהתוצר הוא המקור העיקרי להחזר האשראי.

3. תיק נכסי הציבור והיצע פיקדונות הציבור למערכת הבנקאות

תיק נכסי הציבור המשיך לצמוח בשנת 2005, ובקצב כפול מזה של 2004. ערך הנכסים הפיננסיים של הציבור הסתכם בכ-1,814 מיליארדי ש"ח, גידול של כ-20% לעומת אשתקד (לוח א'-9). השינוי בערך הנכסים הפיננסיים הושפע הן משינוי במחירי הנכסים (השפעת המחיר) והן מהגדלת מלאי הנכסים (השפעת הכמות): השפעת המחיר התבטאה בעליית ערכם של אפיקי ההשקעה בשוק ההון, ובהם שערי האג"ח (הממשלתיות ושל החברות). עלייה זו הושפעה, בין היתר, מהמדיניות המוניטרית

והפיסקלית במהלך השנה, מדיניות שתמכה בירידת הריבית במשק²⁴, וכן מהפחות של השקל מול הדולר (שהסתכם ב-6.85%), שהוא בין היתר תוצאת התחזקות הדולר בעולם. באותו כיוון פעלה גם השפעת הכמות, שבאה לידי ביטוי בהיקף ההנפקות החדשות של מניות ואג"ח (בעיקר הנפקות אג"ח חברות; ראו לוח א'-5); השפעה זו נבעה מהמשך מגמת הצמיחה במשק, מהרגיעה הביטחונית ומהצפי להמשך הצמיחה, גורמים שפעלו לעלייה חדה בערכו של תיק נכסי הציבור.

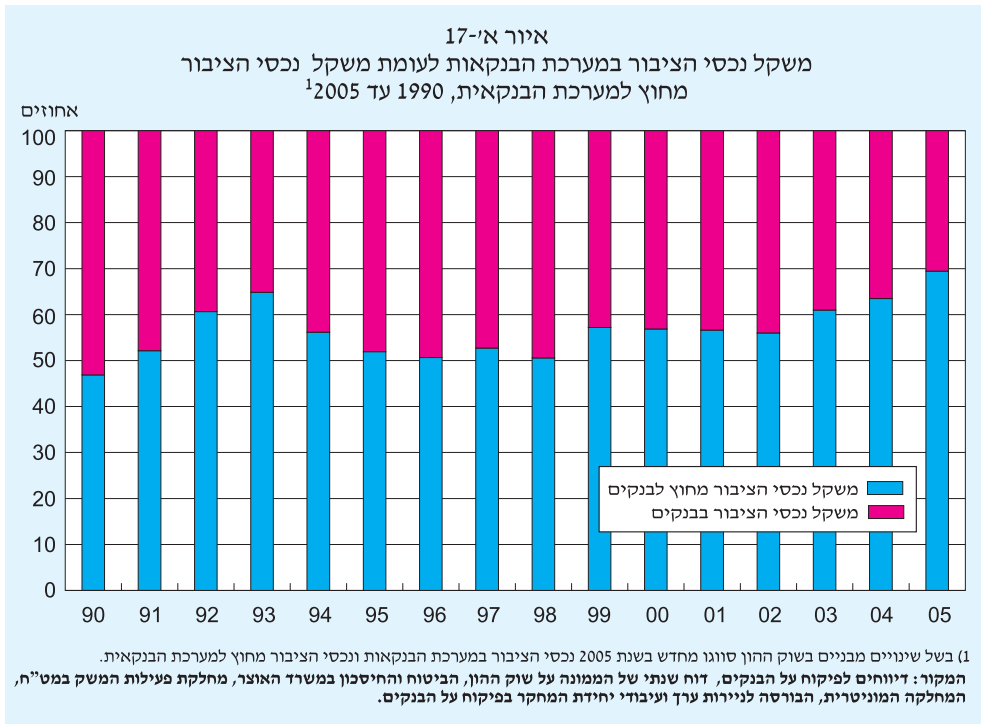
ניתוח תיק הנכסים הכספיים של הציבור על פי אפיקי ההשקעה מצביע על גידול ניכר (כ-43.9%) של רכיב המניות, הן מפני השפעת המחיר והן מפני הגדלת ההון הרשום למסחר (איור א'-4); רכיב זה היווה בסוף 2005 כ-23.1% מסך תיק נכסי הציבור, לעומת 19.2% בשנת 2004 (לוח א'-9). רכיב המניות גדל הודות לגיאות בשוק ההון המקומי, שהביאה לגידול ניכר של היקף המניות וההון הרשום למסחר – לכ-506 מיליארדי ש"ח, לעומת 396 מיליארדים בסוף 2004. התרחבות מחזורי המסחר וגידול מספרן של החברות המנפיקות בשוק ההון האיצו את תהליך שכלולו ואת היכולת להטמיע מכשירי השקעה חדשים כגון תעודות סל על מדדי מניות בישראל ועל מדדי מניות בחו"ל וכן הנפקת תעודות סל בחסר (short) על מדדי מניות ישראליים ובין-לאומיים²⁵. הופעתם של אלה אפשרה לציבור הרחב השקעה במדדי מניות מובילים בעולם דרך הבורסה בת"א²⁶. השקעות תושבי ישראל בחו"ל גדלו במידה משמעותית בכ-16.6%, והיוו בסוף 2005 כ-7.3% מסך תיק נכסי הציבור. ההשקעה בחו"ל נעשית בעיקר על ידי גופים מוסדיים (קרנות פנסיה, חברות ביטוח וקופות גמל), ועל ידי קרנות נאמנות. נראה כי השינוי בהיקף ההשקעות בחו"ל הושפע ממספר גורמים: השוואת שיעורי המס על רווחי הון מהשקעות בניירות ערך זרים לאלה של השקעות מקומיות, ובכלל זה פטור מלא לקופות גמל על השקעות בחו"ל החל משנת 2005, רצון המשקיעים לפזר סיכונים וכן הצטמצמות פער הריביות בין ישראל לחו"ל. כתוצאה מהתפתחויות אלו המשיך משקלם של הנכסים המופקדים במערכת הבנקאות להצטמצם ועמד בסוף 2005 על כ-30.6% – ירידה משמעותית לעומת השנים הקודמות (לוח א'-9 ואיור א'-17).

היצע מקורות הציבור שעמד בפני הבנקים בשנה הנסקרת הושפע משתי התפתחויות עיקריות שפעלו בכיוונים מנוגדים: השפעת ההכנסה פעלה להגדלת תיק נכסי הציבור, בעיקר הודות להתאוששות בפעילות המשקית, שהתבטאה בין היתר בעליית ההכנסה הפנויה של משקי הבית; השפעת התחלופה, שבאה לידי ביטוי בשיעורי התשואה הגבוהים יחסית ששררו בשוקי הכספים וההון (לעומת שיעורי התשואה האפקטיביים הנמוכים שהוצעו על ידי מערכת הבנקאות; ראו לוח א'-4), פעלה להסטת מקורות

²⁴ ריבית בנק ישראל ירדה מ-3.9% בדצמבר 2004 ל-3.5% בספטמבר 2005, ומאז היא במגמת עלייה; בדצמבר 2005 הגיע שיעור ל-4.5%.

²⁵ בספטמבר 2006 נסחרו בבורסה בת"א 85 תעודות סל על מדדי מניות ישראליים ובין-לאומיים, 8 תעודות סחורה ו-3 תעודות סל על מדדי אג"ח. מחזור המסחר בתעודות סל מהווה כ-18% מסך המחזור בשוק המניות, ושוי החזקות הציבור בכל תעודות הסל עמד בספטמבר 2005 על כ-6.1 מיליארדי ש"ח, לעומת 5 מיליארדים בסוף 2004.

²⁶ הנפקות אלו הושפעו בעיקר מהפליית המס בין ההשקעה בניירות ערך מקומיים להשקעות בניירות ערך זרים. הפליה זו בוטלה בתחילת 2005.

ממערכת הבנקאות לשוקי הכספים וההון. כתוצאה מהתפתחויות אלו נרשמה עלייה מתונה בהיקף פיקדונות הציבור במערכת הבנקאות בשיעור של כ-5.4% (בהשוואה לשיעור גידול ניכר, 31.0%, בנכסי הציבור הסחירים)²⁷.

²⁷ עם זאת יש לזכור כי החלטת הצרכנים לגבי הסטת כספים ממערכת הבנקאות לשוקי ההון והכספים מושפעת גם מהשוני בסיכונים בין אפיקי השקעה אלו.